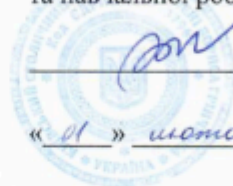


Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет української філології, культури і мистецтва
Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи



О. Б. Жильцов
О. Б. Жильцов

« 01 » *лютого* 2024 р.

ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА
(ДІАЛЕКТОЛОГІЧНА)

для студентів

спеціальності 035 Філологія (Українська мова і література)
рівня вищої освіти: першого (бакалаврського)
спеціалізації 035.01 Українська мова та література
освітньої програми 035.01.01 «Українська мова та література»

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА	
Код ЄДРПОУ 45307955	
Програма № <i>3124/24</i>	
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
<i>Жильцов</i>	Проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи
« 01 » <i>лютого</i>	2024 р.

Київ – 2024

Розробник:

Русаченко Наталя Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови

Викладач:

Русаченко Наталя Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри української мови

Протокол від 17 січня 2024 р. № 1

Завідувач кафедри



(Михайло ВІНТОНІВ)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми

035.01.01 «Українська мова та література» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

31.01.2024 р.

Гарант освітньої програми



(Тетяна ВИДАЙЧУК)

Робочу програму перевірено

01.02.2024 р.

Заступник декана



(Світлана ГОРОБЕЦЬ)

Пролонговано:

на 20 ___/20___ н.р. _____ (_____) «___» 20___ р., протокол № ___
на 20 ___/20___ н.р. _____ (_____) «___» 20___ р., протокол № ___
на 20 ___/20___ н.р. _____ (_____) «___» 20___ р., протокол № ___
на 20 ___/20___ н.р. _____ (_____) «___» 20___ р., протокол № ___

1. ОПИС ПРАКТИКИ

Найменування показників	Характеристика за формами навчання	
	денна	заочна
Вид практики	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	3/90	
Курс	2	
Семестр	4	
Кількість тижнів	2	
Кількість змістових модулів з розподілом	1	1
Обсяг кредитів	3	3
Обсяг годин	90	90
Форма семестрового контролю	залік	

II. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ (ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ)

Мета практики – закріпити знання із української діалектології, зібрати діалектні матеріали за пропонованим питальником. Це дасть змогу увести в науковий обіг новий фактичний матеріал, суттєво сприятиме поглибленню лексикологічних, семасіологічних, етимологічних та інших досліджень української мови.

Завдання: сприяти формуванню

- **загальних компетентностей:**

ЗК4: здатність бути критичним і самокритичним;

ЗК5: здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями;

ЗК6: здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК7: вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми;

ЗК8: здатність працювати в команді та автономно;

ЗК10: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК11: здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

- **фахових компетентностей:**

ФК2: здатність використовувати у професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні;

ФК3: здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії української мови;

ФК4: здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди української мови, описувати соціолінгвальну ситуацію;

ФК6: здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову, що вивчається, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань в усіх сферах життя;

ФК12: здатність до організації ділової комунікації.

● **комунікативних компетентностей:**

ФК13: *лексико-граматична* передбачає володіння лексичними, граматичним, орфографічними мовними знаннями і навичками; знання семантики, словотворчої й синтаксичної структури, функції в реченні й тексті, лексичної полісемії, антонімії, особливостей фразеології для структурної організації тексту та вираження комунікативної інтенції;

ФК14: *мовленнєво-фонетична* передбачає знання про звуки мови і закономірності їх поєднання; про фонетичні процеси (голос, інтонацію, чергування звуків); знання фонетичної транскрипції та фонематичні навички мовлення (рецептивні і репродуктивні); уміння сприймати на слух автентичні тексти;

ФК15: *інтераційна* передбачає уміння вести діалог із носіями мови; здатність викладати свою думку відповідно до певних типів тексту з дотриманням параметрів комунікативно-стилістичної доцільності та мовної правильності.

III. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ

Після проходження практики студенти повинні мати такі *програмні результати:*

ПРН1: вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземними мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації;

ПРН2: ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати;

ПРН5: співпрацювати з колегами, представниками інших культур та релігій, прибічниками різних політичних поглядів тощо;

ПРН7: розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів;

ПРН9: характеризувати діалектні та соціальні різновиди української мови, описувати соціолінгвальну ситуацію;

ПРН12: аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють;

ПРН13: аналізувати й інтерпретувати твори української та зарубіжної художньої літератури й усної народної творчості, визначати їхню специфіку й місце в літературному процесі (відповідно до обраної спеціалізації);

ПРН14: використовувати мови, що вивчаються, в усній та письмовій формі, у різних жанрово-стильових різновидах і реєстрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань у побутовій, суспільній, навчальній, професійній, науковій сферах життя;

ПРН17: збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови й мовлення й використовувати їх для розв'язання складних завдань і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання.

IV. БАЗИ ПРАКТИКИ

Населені пункти України з виразним діалектним мовленням.

В умовах карантину базою практики може бути Київський столичний університет імені Бориса Грінченка Центр української мови.

V. ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

1. Загальне ознайомлення з обстежуваною говіркою. Під час підготовки до практики її учасники повинні ознайомитися з історією регіону, у якому розташований визначений для обстеження населений пункт, вказати, до якого говору він належить. Студенти, прибувши на місце, повинні детально ознайомитися з фонетичною та граматичною системою говірки. Для цього їм потрібно уважно прислухатися до мовлення місцевих людей, виявляти характерні особливості говірки, визначати регулярність цих рис, якою мірою вони притаманні мовцям різних вікових груп. Значну допомогу у швидшому ознайомленні із загальною мовною ситуацією на селі можна одержати від учителів-словесників місцевої школи.

В умовах карантину загальне ознайомлення з обстежуваною говіркою може здійснюватися на основі опрацювання теоретичних положень, висвітлених у посібниках та підручниках з української діалектології.

2. Добір інформаторів. Дуже важливим є добір інформаторів. Ними повинні бути типові носії говірки обраного для обстеження населеного пункту, які довго не перебували поза своїм говірковим оточенням, не працювали тривалий час в інших селах або містах, люди з добрим слухом, без мовних вад, розвиненим мовним чуттям, які були б у змозі розповісти, чим говірка їхнього села відрізняється від говірок сусідніх сіл, що її споріднює і з якими саме селами, що в цій говірці вже зникає, і які саме явища з'явилися порівняно недавно. Оповідач повинен також бути знавцем матеріальної і духовної культури своєї місцевості. Не лише сам інформатор, а також його батьки повинні бути уродженцями цього села. Студенти повинні збирати діалектні матеріали за спеціально розробленим питальником. Для забезпечення повноти, правильності відповідей на всі питання доцільно обрати декількох оповідачів. Зібрані матеріали повинні відображати динаміку мовних змін у системі говірки, тому необхідно добирати інформаторів із різних вікових груп.

В умовах карантину можливий пошук відеофрагментів говіркового мовлення в мережі Інтернет з обов'язковою вказівкою ПІБ героя, віку та населеного пункту, у якому він проживає.

3. Опитування. Перед заповненням питальника студентів-практикантів треба у доступній формі детально розповісти своїм інформаторам про значення для науки діалектологічних досліджень, пояснити, що народна мова зазнає змін, спричинених багатьма факторами. Збирання лексики народних говорів пов'язане зі значними труднощами, що зумовлено передусім надто широким колом понять народної матеріальної та духовної культури, у чому записувач повинен сам добре орієнтуватися, щоб грамотно поставити інформаторові питання й одержати на нього правильну відповідь. Для забезпечення більшої достовірності відповідей важлива співпраця двох збирачів, один з яких веде бесіду, а інший записує матеріал. Перевагу також треба надавати опитуванню в присутності кількох (трьох – п'яти) інформаторів. Це давало б змогу усувати складності, непорозуміння, сумніви тощо й одержувати повнішу і достовірнішу інформацію. Дуже важливо, щоб студенти були уважними до синонімічного багатства діалектної мови. Особливо це необхідно в таких випадках: а) коли в сусідніх селах уживають інші назви; б) коли оповідачі повідомляють лише літературну назву; в) коли записи проводять у зонах перехідних говірок. У випадку, коли оповідачі не можуть дати відповіді або вона видається не зовсім переконливою, треба за допомогою додаткових питань з'ясувати справжню ситуацію в обстежуваній говірці (відповіді нема, бо нема поняття; немає родової (загальної) назви, а вживають лише видові найменування; поняття нема, але назва відома з сусідніх говірок чи літературної мови тощо). Усі сумнівні відповіді та моменти, коли від основних оповідачів не вдалося одержати переконливих відповідей або коли ці оповідачі щось пояснювали невпевнено, треба уточнити у кількох інших місцевих жителів чи вчителів-словесників.

В умовах карантину студенти повинні знати про особливості проведення опитування під час проведення польових досліджень.

Можливе опрацювання говіркової лексики за діалектними словниками.

4. Записування діалектних матеріалів Перед початком записування збирачі діалектного матеріалу, ознайомлюючись з особливостями говірки, повинні визначити, чи немає мовних відмінностей в окремих частинах населеного пункту, чи є відмінності, зумовлені віком та іншими чинниками. Водночас студенти повинні записати і такі матеріали, що стосуються населення цього пункту, національного складу, з'ясувати, як відбувалося його заселення (чи дозаселення), історичні відомості про нього (з різних переказів, документів), зафіксувати колишні назви села, зміни цих назв, колишній і сучасний адміністративний поділ. Обов'язково треба зазначити віддаленість населеного пункту від найближчого міста. Усе записане треба паспортизувати. Записувач діалектного матеріалу весь час повинен дбати, щоб зібрати найтипівіше для місцевої говірки. Отже, він не повинен вдаватися до підказування (безпосереднього чи навідного) певних форм чи слів. Відповідальність студента-філолога під час збирання говіркового матеріалу надзвичайно велика. Хоча діалектні матеріали можуть бути перевірені чи проконтрольовані сторонньою особою в тому самому населеному пункті, де відбувається запис, проте в разі повторного запису, навіть від тієї самої особи, можливі відхилення. Отже, записувач повинен бути дуже обережним і точним. Відповіді інформаторів студент повинен послідовно записувати фонетичною транскрипцією з обов'язковим збереженням нумерації питань у питальнику. Не можна залишати питань без відповідей. Коли в обстежуваній говірці немає назви (відповіді), оскільки немає реалії чи поняття, про яке йдеться у певному питанні, про це так і треба зазначити. Варто під час відповідей, особливо коли йдеться про якісь специфічні чи рідковживані назви, реліктові слова, подавати записаний транскрипцією контекст (речення), який би відображав вживання цих слів. При назвах-відповідях, які самі по собі однозначно не відтворюють граматичний рід (типу *путь*, *жолудь*) чи якусь іншу граматичну ознаку, треба наводити відомості й про відповідну його граматичну характеристику. Необхідно намагатися фіксувати детальні відомості про стилістично марковані слова-відповіді (згрубіле, зневажливе, лайливе, пестливе, сороміцьке тощо). Усі відповіді на питання, додаткову інформацію, зауваження оповідачів студенти повинні фіксувати чітко, виразно і розбірливо. Крім цього, необхідно подати аудіо або відеозапис зібраних матеріалів, а також відтворити їх у звіті фонетичною транскрипцією. Звукозапис має ряд переваг, бо графічно відтворити всі особливості діалектного мовлення неможливо.

В умовах карантину можливе лише відтворення діалектних текстів фонетичною транскрипцією та аудіо або відеозапис зібраних матеріалів.

5. Аналіз діалектних текстів. Важливим джерелом дослідження народних говорів є діалектні тексти, бо саме вони допомагають фахівцям краще дослідити

фонетичні, морфологічні, синтаксичні, лексичні особливості того чи іншого говіркового масиву. Упродовж діалектологічних практик студенти-україністи записують надзвичайно цікаві діалектні матеріали на аудіо та відеоносії, за допомогою яких можна відтворити не лише мовні риси говірок, а й особливості духовної та матеріальної культури діалектоносіїв.

VI. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денної та заочної форм

	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
			Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
1.	Запис/пошук говіркового мовлення	15	1	15				
2.	Оформлення питальників	25	1	25				
3.	Наявність аудіозапису	10	1	10				
4.	Аналіз тексту/фрагменту говіркового мовлення	30			1	30		
5.	Захист звіту	15					1	15
6.	Участь у настановній та звітній конференціях	5					1	5
	Разом	100		50		30		20
			Максимальна кількість балів: 100 б.					
			Розрахунок коефіцієнта: 100:100=1					

6.2. Звітна документація студента-практиканта

1. **Щоденник практики**, який відображає роботу студента і заповнюється щоденно протягом всього часу практики; містить первинні завдання діяльності студента, характеристику основних видів роботи, виконаної

студентом протягом дня та їх результат, зауваження, пропозиції, нотатки як студента, так і керівників практики.

2. **Звіт студента-практиканта**, який містить коротку історію місцевості (за умови проходження практики в регіоні з виразним діалектним мовленням), де проходила практика; записаний і затранскрибований діалектний текст із обов'язковою вказівкою інформатора; повний лінгвістичний аналіз діалектного тексту; питальник за пропонованими або самостійно вибраними темами.
3. **Презентація звіту**, яка має бути представлена на звітній конференції.

6.3. Критерії оцінювання

Підсумки практики підбиваються на заключній конференції (після представлення звітної документації, публічного (відкритого) захисту підсумків практики перед представниками кафедри.

Критеріями оцінювання є:

- успішність виконання студентом індивідуальних завдань практики;
- успішність виконання студентом доручень керівників практики;
- власна активність, ініціативність студента у процесі виконання завдань практики;
- систематичність та якість ведення щоденника практики;
- повнота, логічність і стилістична досконалість звіту про проходження виробничої практики;
- якість, коректність, теоретична грамотність і практична цінність наданих матеріалів;
- змістовність, логічність, цілісність і лаконізм доповіді та відповідей на запитання на заключній конференції.

Оцінка процесу проходження практики студентом виставляє керівник практики від кафедри на основі відгуку від керівника бази практики, поданої студентом звітної документації, виступу студента на звітній конференції.

6.4 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно-високий рівень знань (виконання), з можливими незначними недоліками (помилками);
B	89-82 балів	Дуже добре- достатньо високий рівень знань (виконання), без суттєвих (грубих) помилок;
C	81-75 балів	Добре- у цілому гарний рівень знань (змістовна робота), з незначною кількістю помилок;
D	74-69 балів	Задовільно- посередній рівень знань (виконання), зі значними недоліками (помилками);
E	68-60 балів	Достатньо- мінімальний можливий допустимий рівень знань (виконання);
F	59-1 балів	Незадовільно.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА

Основна література

1. Аркушин Г. Західнополіська діалектологія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 256 с.
2. Мойсієнко В. Історична діалектологія української мови. Північне (поліське) наріччя. Київ : Академія, 2016. 282 с.
3. Монахова Т. В. Українська діалектологія: [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.]. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 128 с.
4. Сердега Р. Л. Українська діалектологія: навчальний посібник / Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 156 с.
5. Суховій О. О. Українська діалектологія : [навч. посіб. для практ. занять]. Київ : Фенікс, 2014. 215 с.

Додаткова література

1. Аркушин Г. Л. Іменний словотвір західнополіського говору. Луцьк : Вежа, 2004. 764 С.
2. Бевзенко С. Форми вияву майбутньої дії в українських діалектах. *Український діалектологічний збірник : Кн. 3. Пам'яті Тетяни Назарової / [упоряд., ред., передм. П. Ю. Гриценка; редкол. : П. Гриценко (відп. ред.) та ін.]*. К. Довіра, 1997. С. 213–217.
3. Бібліографічні матеріали до курсових, бакалаврських і магістерських робіт із української діалектології: навч.-метод. матеріали для студентів українського відділення філол. факультету / укл. Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 92 с.
4. Бичко З. Діалектна лексика наддністрянського говору. Тернопіль : Лідер, 2000. 280 с.
5. Бідношия Ю. Явища діалектного синтаксису, зумовлені його усною природою. *У силовому полі мови. Інні Петрівні Чепізі / [упоряд. Г. Воронич] / Ін-т української мови НАН України*. К. : КММ, 2011. С. 40–44.
6. Вербич Н. Інтонація діалектного мовлення : проблеми та перспективи дослідження. *Діалекти в синхронії та діахронії : загальнослов'янський контекст : [тези доповідей міжнародної конференції / ред. П. Ю. Гриценко]*. К. : КММ, 2014. С. 60–65. 37.
7. Войтів Г. Назви одягу духівництва в Картотеці «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.». *Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 14 : Слово і доля : Збірник на пошану Уляни Єдлінської*. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2005. С. 123–134.
8. Герман К. Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспекті : Фонетика, фонологі. Чернівці : Рута, 1995. 400 с.
9. Глібчук Н. М. Практичні завдання з української діалектології. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 46 с.
10. Гойсак В. Мовна картина світу, відображена в народних колядках з Лемківщини. Горлиці : Об'єднання лемків, 2010. 288 с
11. Горбач О. Говірки Тербовельщини. *Зібрані статті. – Т. V. Діалектологія*. Мюнхен : УВУ, 1993. С. 173–255.
12. Гриценко П. Ареальне варіювання лексики. К. : Наук. думка, 1990. 269 с.
13. Гриценко П. Текст як простір вияву діалектних явищ. *Збірник лінгвістичних праць : до 60-річчя проф. О. А. Колесникова*. Ізмаїл : [б.в.], 2000. С. 9–15.

14. Гриценко П. Тексти як джерело дослідження чорнобильських говірок. Говірки Чорнобильської зони : Тексти / [упоряд. : П. Ю. Гриценко та ін.]. К. : Довіра, 1996. С. 7–19.
15. Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст // Тези доповідей міжнародної конференції. Ін-т укр. мови НАН України / За ред. П.Ю. Гриценка. Ін-т укр. мови НАН України. Київ: КММ, 2014. 524с.
16. Лексикон Львівський: поважно і на жарт. Вид. 4-те, змін. і допов. Львів : Вид-во Старого Лева, 2019. 892 с.
17. Марєєв Д.А. Контрольні роботи з української діалектології [Текст] : навч.-метод. посіб. Суми : Цьома С. П., 2021. 40 с.
18. Матвіяс І. Діалектна основа синтаксису в українській літературній мові. *Мовознавство*. 2007. № 1. С. 38-46.
19. Матвіяс І. Особливості словосполучень у західноукраїнському варіанті літературної мови. *Українська мова*. 2006. № 4. С. 45–57.
20. Матвіяс І. Г. Проблема визначення українських наріч. *Мовознавство*. 2001. № 2. С. 13-18.
21. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К. : Наук. думка, 1990. 168 с.
22. Німчук В. Про походження українських діалектів. *Україна. Наука і культура*. К. : Вид-во АН України ; «Знання України», 1993. Вип. 26-27. С. 233-250.
23. Панцьо С. Є Українська діалектологія. Практикум [Текст] : навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2013. 130 с.
24. Півторак Г. П. Діалектна ситуація в Київській Русі. *Мовознавство*. 1993. № 3-4. С. 6-12.
25. Сердега Р. Л. Проблеми вивчення діалектної лексики: програма наукового семінару з української діалектології. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. 48 с.
26. Східнослобожанські українські говірки: наук.-навч. посібник / за ред. проф. П. Ю. Гриценка. Луганськ, 2001. Ч. I. 107 с.
27. Хобзей Н. Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник. Львів : Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2002. 216 с.
28. Хобзей Н. Наукові студії: діалектологія, етнолінгвістика, лексикографія [Текст] : [збірник] / Наталя Хобзей ; [упоряд. О. Сімович ; передм.: О. Сімович, Т. Ястремська ; редкол.: Н. Багнюк, О. Сімович, Т. Ястремська] ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2019. 831 с.

29. Хобзей Н. Система дієслова в гуцульських говірках / Наталя Хобзей, Тетяна Ястремська. *Ювілейний збірник на честь 80-річчя від дня народження професора Петра Лизанця*. Ужгород : Патент, 2010. С. 586- 600.
30. Шеремета Н. П. Українська діалектологія. Практичні заняття: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закл. Кам'янець-Подільський, 2005. 124 с.

Атласи, збірники текстів, хрестоматії

1. Атлас української мови: У 3-х т.: Т. 1. Полісся, Наддніпрянина і суміжні землі / Ред. колегія: Закревська Я.В., Залеський А.М., Марчук Н.Й. (секретар), Матвіяс І.Г. (голова), Назарова Т.В., Прилипка Н.П. / Ред. тому І.Г. Матвіяс. К.: Наук. думка, 1984. 520 с.; Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі / Бандрівський Д.Г., Григорчук Л.М., Жилко Ф.Т., Закревська Я.В., Залеський А.М., Назарова Т.В., Онишкевич М.М., Приступа П.І. / Відп. ред. Я.В. Закревська. К.: Наук. думка, 1988. 520 с.; Т. 3. Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор'я і суміжні землі / Варченко І.О., Довгопол С.Ф., Закревська Я.В., Залеський А.М., Малахівська О.А., Марчук Н.Й., Матвіяс І.Г., Назарова Т.В., Прилипка Н.П. / Відп. ред. А.М. Залеський, І.Г. Матвіяс. К.: Наук. думка, 2001. 272 с.
2. Буковинські говірки : хрестоматія діалектних текстів / [уклад. : Н. Руснак, Н. Гуйванюк, В. Бузинська]. Чернівці : Рута, 2006. 383 с.
3. Бідношия Ю. І. Говірки Бориспільщини : сучасні діалектні тексти та пам'ятки мови / Ю. І. Бідношия, Л. В. Дика. К. : Інститут української мови НАНУ, 2008. 480 с.
4. Волинські говірки Хмельниччини. Збірник діалектних текстів [Текст] : навч.-метод. посіб. / [упоряд.: Н. Д. Коваленко, Б. О. Коваленко] ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Рута, 2019. 341 с.
5. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини [Текст] : фонетика, фонологія. Чернівці : Видавнича спілка «Час», 1995. 410 с.
6. Говірка села Машеве Чорнобильського району / [уклад. : Ю. І. Бідношия, Л. В. Дика]. К. : Довіра, 2003. 455 с.
7. Говірки Західної Полтавщини : збірник діалектних текстів / [упоряд. Г. Мартинова]. Черкаси : [б.в.], 2012. 324 с. + CD «Говірки Західної Полтавщини».
8. Говірки південно-західного наріччя української мови : збірник текстів / [упоряд. Н. М. Глібчук]. Львів : Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 155 с.
9. Говірки Південної Київщини : збірник діалектних текстів / [упоряд. Г. Мартинова, З. Денисенко, Т. Щербина]. Черкаси : [б.в.], 2008. 369 с.

10. Говірки Черкащини : збірник діалектних текстів / [упоряд. : Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран]. Черкаси : [б.в], 2013. 881 с. + CD «Говірки Черкащини».
11. Говірки Чорнобильської зони : тексти / [упоряд. П. Ю. Гриценко та ін.]. К. : Довіра, 1996. 358 с.
12. Говори української мови : збірник текстів / [за ред. Т. В. Назарової]. К. : Наук. думка, 1977. 592 с.
13. Діалектологічно-фольклорні матеріали говірки с. Южинець Кіцманського району Чернівецької області [Текст] / [уклад.: О. В. Піцик та ін.] ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці : ЧНУ : Рута, 2019. 335 с.
14. Миголинець О. Українські закарпатські говірки : збірник текстів. Ужгород : ВЕТА-Закарпаття, 2002. 64 с.
15. Скарби українських говорів: тексти про борщ [Текст] : [збірник] / [відп. ред., передм.: Н. Хібеба, В. Леснова ; авт. ідеї: Н. Хобзей] ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів : Ін- українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2019. 319 с.
16. Українські східнословобожанські говірки : сучасні діалектні тексти / [ред. : К. Д. Глуховцева ; упоряд. : К. Д. Глуховцева, В. В. Леснова, О. І. Ніколаєнко]. Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2011. 424 с.

Словники

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2-х т. Луцьк : Вежа, 2000.
2. Брилинський Д. Словник подільських говірок. Хмельницьк : Хмельн. зед.-вид. відділ, 1991. 120 с.
3. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів. Харків. Вип. І, 1960. 107 с.
4. Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських суміжних говірок. Житомир, 2002. 184 с.
5. Гуцульські говірки : Короткий словник / [відп. ред. Я. Закревська]. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 1997. 232 с.
6. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. Київ: Наукова думка, 1974. 260 с.
7. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область). Луганськ, 2003. 171 с.
8. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. Одеса : ОДПІ, 1958. 78 с.
9. Негрич М.Й. Скарби гуцульського говору: Березови [Текст] : [словник : понад 12 тис. діалектизмів. Вид. 2-ге, випр. і допов. Львів : Тріада плюс, 2017. 260 с.
10. Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок. Івано-Франківськ, 2004. 362 с.
11. Словник бойківських говірок: у 2 ч. / Ред. кол.: Г.Гнатюк, П.Гриценко, І.Матвіяс, З.Франко; уклад. М. Й. Онишкевич. Київ: Наукова думка, 1984.

12. Словник буковинських говірок. Чернівці, 2005. 68 с.
13. Словник діалектизмів, запозичень та застарілих слів в українській мові / [уклад.: Вадим Карпенко та ін.]. К. : Вадим Карпенко, 2012. 283 с.
14. Словник українських говірок Бузько-Інгульського Межиріччя [Текст] : близько 20 000 діалектизмів / [уклад.: Л. С. Спанатій та ін. ; наук. ред. П. Ю. Гриценко ; за заг. ред. Л. С. Спанатій] ; НАН України, Ін-т укр. мови, Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв : Іліон, 2018. 875 с.
15. Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряниці. Запоріжжя, 2001. 200 с.
16. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2008. 288с.

Інтернет-ресурси

https://uk.wikipedia.org/wiki/Діалекти_української_мови
ukrainiskamova.com/publ/leksika/teritorialni_dialektizmi/5-1-0-66
<https://www.youtube.com/channel/UCvJiQQLNEe7Q6yrM8gQ14og>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um151>.
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um160>.
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um157.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um155.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um159.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um160.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um161.htm>
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um151k.htm>

**Зразок оформлення матеріалів діалектологічної практики
(титульна сторінка)**

ЗРАЗОК

**Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет української філології, культури і мистецтва
Кафедра української мови**

ЗВІТ

ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

студентки II курсу, групи _____,
спеціальності “Українська мова
та література”

ПІБ

Науковий керівник – ...

Київ – 20..

**Зразок оформлення матеріалів діалектологічної практики
(в населеному пункті з виразним діалектним мовленням)**

ЗРАЗОК

**Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Факультет української філології, культури і мистецтва
Кафедра української мови**

ЗВІТ

**ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
У СМТ НОВОМИКОЛАЇВКА,
СЕЛАХ БАРВІНІВКА, РІЗДВЯНКА, СОФІЇВКА
НОВОМИКОЛАЇВСЬКОГО РАЙОНУ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ**

студентки II курсу, групи _____,
спеціальності “Українська мова
та література”

ПІБ

Науковий керівник – ...

Київ – 20..

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЧАСТИНА 1. Репрезентативні діалектні тексти	9
1.1. Храмове свято в селі.....	9
1.2. Бджільництво.....	12
1.3. Ворожіння на Андрія.....	16
ЧАСТИНА 2. Питальники	20
2.1. Їжа, напої.....	20
2.2. Одяг, взуття, прикраси.....	25
2.3. Сім'я, спорідненість, свояцтво.....	30
ЧАСТИНА 3. Характеристика діалектних відмінностей степових говірок південно-східного наріччя	38
ВИСНОВКИ	40
ДОДАТОК (аудіозапис)	42

ЧАСТИНА 1. Репрезентативні діалектні тексти

Господарство

[о·с' ми/ ка^е/ ўдвѣух беули з бббеушкео·ј·у/ мбмг ж беулб/ ка^е/ у В'ин:иц'і/ л'эдеочка ў киј·ев'і/ тео ј·а так/ сеубеута нѣд'нл'а/ вихеодний/ нггреужб·ј·у у нуш'і і гйї/ ше ї краўчѣэчѣок нѣ беулеу/ пеотеум краўчѣэчки виїшли/ ј·ак це краўчѣэк безў прези^едйнтѣм/ а тео трыба беулеу нг реукбх неосіити// от/ тео миі геореуд так/ і кеореувеу держбли і свіин'і держбли теут/ да:/ і бичеук такії/ ка^е/ чеут' нѣ п'іўтеуни і обхеудили/ але ж трыба беулеу п'ізнеѣ л'·агбти і рбнеѣ вставбти/ да:/ і геореуд нѣ тео шео теут/ ше у пеу·л'і брбли деоббвеочнеѣ/ неў да/ пеотеомеў шео ха·з'·біствѣо трыба беулеу чіимс' кеорміити/ а свіин'і багбтео пеотребѣэ·ј·ут' картеупл'і// о·ј...о·ј...о·ј...// а це шеос' мѣнй теуже п'ідкеушеу·ј·е// ше ј·ак сеу·н'·ачнг пеогеуда/ ј·а ше треошки/ кбже/ жив'ішиї/ а ј·ак оце мг·ј·е ўже беэти деушч/ давл'·ен'і·ј·е нг геулеовеу // і це нѣ тео шео це нг мѣн'н такї/ а стбрческиї в'ік/ пбда·ј·ут' л'·уди/ ј·ак при^емеореуче·н'і хеуд'ат' // [...] (З.: *Ось і помідори*) пј·ат'/ та пео два рбзи/ це знбчит' теут / (З.: *Десять*)/ пеочекбї/ дй·с'·ат'/ двбдц'·ат'/ тріидц'·ат'/ сеуреок/ п'ід'і·с'·ат// а тео ї б'іл'ше/ да:// та дбў јїм с^шв'ет/ от/ а це пеозбирбў ліис'т'·а/ гет' от теут пеозгр'і·ббў/ а тепйр/ кбже ктео/ хаї/ (З.: *Ростуть*)// о:ој/ от мео·ј·е/ ј·ак казбў/ хаї деостигб·ј·ут// оц'·у картеупл'·у/ це чеурнг картеупл'·а/ (З.: *Фіолетова*) неў/ чи ф'іо·л'·йтеова/ тео в'нтер пеолеожіиў јїјї// а веѣнб ўже отакеу// ѣн тгм/ а це ўчеура реобіиў загеореужеу/ геореодіиў квасу·л'·у/ бео шео ж тіички/ зе'мл'·а ріихла/ в'нтер деун'/ пеовблит'/ от/ тео д'йдеушка нѣ сидит'/ (З.: *Не відпочиває*) / (сміється) / реобеута і реобеута і реобеута/ от/ о·ј беуже м'її/ беуже/ а ўже стбр'іст'/ деуц'ін'кео/ тео вже стбр'іс'т'/ це ї так/ шео ј·а нѣ знб·ј·у/ слбва беугеу/ ж³ весни ўсе перекеопбў аж део забеура// теут орбт' нѣ меунг/ пеотеомеэ шео теут іди отл'нў// да:/ неў і теут рбн'ше садіити// усе ј·а/ знбчит' ктео/ перекеопбў/

неў вилкбміИ/ вилкбміИ лйхше/ земл'а ріхлиц'а лезче/ да:// і огеоруд
перекеопбў у креуглеовеу/ неў/ тео трыба сіили]

Записано 16 липня 2010 р. О.Я. Гранко
від Вербицького Григорія Івановича, 1923 р. н., освіта 7 класів, пенсіонера,
корінного мешканця м. Андрушівка Житомирської області

ЗРАЗОК

ЧАСТИНА 2. Питальники

Інформатори:

Вербицька Євгенія Петрівна, 1924 р. н., освіта середня спеціальна, пенсіонерка,
Гончарук Галина Миколаївна, 1940 р. н., освіта 10 класів, пенсіонерка,
корінні мешканки м. Андрушівка Житомирської області.

! За умови опрацювання діалектної лексики за словниками має бути чітка паспортизація матеріалу із зазначенням опрацьованих джерел.

Одяг, взуття, прикраси

1. Одягатися, покривати себе звичайним одягом: *вбирбтис'а*.
2. Одяг (загальна назва): *шмутки*.
3. Лахміття, старий, дуже поношений, порваний одяг: *обнеуски*.
4. Чоловіча сорочка (загальна назва): *реуббшка*.
5. Значення кошуля: *тйплий вйрхн'її уд'аг*.
6. Підоплічка, підкладка або вставка в чоловічій сорочці народного крою від плечей до половини грудей і спини: *мгн'нжка*.
7. Жіноча полотняна сорочка: *сп'ідн'а сеорєучка*.
8. Комір, частина одягу, що облягає шию: *веорєотн'їк*.
9. Ластка, клин під рукавом чоловічої сорочки народного крою та верхнього жіночого одягу: *гйстка*.
10. Манжет на сорочці: слово відсутнє.
11. Білизна, натільний одяг: *сеорєучка*.
12. Значення шмаття: *пеорвбнг б'ільзнг*.
13. Штани (загальна назва): *бр'эки*.

14. Штанина, одна з двох холош штанів: *кєолеуша, кєолеошва*.
15. Кальсони: *сп'ідн'і штгнь*.
16. Ширінка, розпірка спереду чоловічих штанів: *шир'ннка*.
17. Чоловічий костюм, комплект верхнього одягу, що складається з піджака і штанів: *кєос'ц'эм*.
18. Чоловічий пояс для підперізування штанів: *пр'бжка*.
19. Пряжка на поясі: слово відсутнє.

ДОДАТОК ЩОДЕННИК

Студента _____

ПІП

групи _____

шифр

Практика проходить в _____

назва установи

Адреса бази практики _____

Терміни проходження практики _____

Керівник практики від кафедри _____

Керівник від бази практики _____

(2 сторінка)

№	Дата*	Зміст роботи*	Кількість годин*	Відмітка про виконання, зауваження, рекомендації*	Підпис керівника від бази практики**